

Till Utbildningsdepartementet

YTTRANDE
2019-06-12

KF2019/V01/22

Konstfacks yttrande över betänkandet En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan (SOU 2019:16)

1. Sammanfattning

Betänkandet En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan utgår från regeringens utredningsdirektiv att styrningen ska främja starka och ansvarsfulla lärosäten. Utredningens mål är att beskriva och föreslå ett ramverk för styrning och resurstilldelning som ger goda förutsättningar för lärosätena att utveckla och förmedla kunskap för samhällets långsiktiga utveckling.

Konstfack har uppskattat den öppenhet som har präglat hela utredningsprocessen. Vi har haft många möjligheter till dialog med utredningen och tillfällen att framföra synpunkter.

Konstfack ställer sig positiv till betänkandet och dess intention att skapa en mer samordnad, långsiktig och kunskapsbaserad process för målformulering och styrning av forskning och utbildning, inklusive fyraåriga överenskommelser. Vi stödjer avsikten att på olika sätt stärka sambandet mellan utbildning och forskning och minska lärosätenas beroende av externa forskningsbidrag.

Vi stödjer i huvudsak förslaget om en ny framtida resurstilldelning för högre utbildning och forskning då fördelarna överväger de risker som finns. Vår förhoppning är att sektorn tar den möjlighet till ökad autonomi och långsiktighet som förslagen syftar till. Konstfack har identifierat två för oss särskilt negativa konsekvenser i beräkningen av hur de direkta forskningsanslagen ska ökas. Dessa bör dock kunna undvikas.

Förslaget om fast bas och rörlig resurstilldelning kan stärka vår rådighet över utbildningsutbud och intern ekonomisk fördelning. Vår möjlighet att förändra utbildningsutbudet ökar genom den trygghet som förslaget erbjuder. Vi har förståelse för att alla lärosäten inte delar denna syn. Nedan redogörs närmare för Konstfacks ställningstaganden och konsekvenser av förslagen.

2. Förstärkning av vissa normer i högskolelagen

Konstfack instämmer i utredarens förslag att skriva fram utbildningens frihet som en del i den akademiska friheten i Högskolelagen och att sambandet mellan utbildning och forskning stärks. Vi föreslår en nyanserad formulering respektive ett tillägg:

- att det normalt ska ingå både utbildning och forskning i tillsvidareanställda vetenskapligt och konstnärligt kompetenta lärares arbetsuppgifter
- lärares och forskares möjlighet till ~~deltagande~~ inflytande i beslut och beredning av frågor som rör forskning och utbildning.

Konstfack har ett starkt kollegialt styre och samtidigt en beslutskedja som säkerställer att beslut blir allsidigt belysta. Beslutanderätten i Konstfacks kollegiala organ fastställs av styrelsen och i rektors vidaredelegation. Vissa beslut behåller rektor, exempelvis att lägga ned en utbildning eller ansökan om examenstillstånd på förslag från vår kollegiala nämnd. Konstfack har även prefektstyre, där sk ämnesråd lämnar förslag på kursplan till prefekt. Detta infördes för att säkerställa att beslut tas i sammanhang där även andra strategiska frågor inordnas och målkonflikter fångas upp, exempelvis kring effektivt resursutnyttjande av personal, lokaler, ekonomi, infrastruktur m.m. Det vill vi behålla.

3. Långsiktig, sammanhållen och dialogbaserad styrning

Konstfack är positiv till förslagen. Vi tror att sammanhållna propositioner för högre utbildning och forskning, tillsammans med fyraåriga överenskommelser, kan överbrygga kortsiktighet i regleringsbrev och budget. Förslagen har potential att stärka lärosätesspecifik profilering och strategisk handlingsfrihet samt leda till en mer kvalificerad dialog med regeringen. Vi ser också att myndighetsdialoger därmed inte behöver vara årliga.

Vi instämmer i att lärosätets strategier för att uppfylla den långsiktiga politikens målsättningar för högre utbildning och forskning på detta sätt ges ett tydligare sammanhang. Likaså att arbetet med exempelvis samverkansuppgiften, jämställdhet, internationalisering och att motverka snedrekrytering kan ingå i detta.

Det är en delikat uppgift att utforma processen på ett sätt som stödjer tillitsbaserad styrning och myndighetens självständighet inför regeringen, vilket kan utvecklas över tid.

4. Analys och uppföljning

Konstfack är positiv till att Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ges ett utökat uppdrag att ta fram underlag om utbildningsdimensionering och arbetsmarknadens behov. Vi tillstyrker även förslaget om en stärkt analysfunktion.

Det är angeläget att ekonomiska resurser för kvalificerade analyser i så fall tillförs. Vi vill betona behovet av att kultursektorn och de fria kulturutövare som bidrar till regioners attraktionskraft innefattas. Konstens utövare bidrar också till samhällsdebatt och i andra sekundära sammanhang där effekter är svåra att mäta – icke desto mindre måste konst och kultur tänkas in som en fundamental byggsten för demokrati genom konstens förmåga till kritiskt tänkande, dess förmåga att lyfta etiska frågor och känslor - samt dess roll för bildning. Detta utbildar vi också till.

Vi instämmer därför särskilt i att UKÄ behöver komma till rätta med de brister som utredaren noterat gällande analys av koppling mellan högre utbildning och arbetsmarknad, där nuvarande etableringsmått innebär att egenföretagare underskattas och att hänsyn inte tas till etablering utanför Sverige, tilldelning av stipendier, priser och residens. Konstfack utbildar högst andel egenföretagare bland landets lärosäten och det är angeläget att UKÄs analyser får högre relevans för vår verksamhetsutveckling.

5. Utbildning

Konstfack instämmer i utredningens betoning av att främja en akademisk kultur som värderar utbildning och forskning lika högt. Likaså att utbildningsutbudet i huvudsak ska utformas av lärosätena med *”hänsyn till kunskapsutvecklingen och svara mot studenternas efterfrågan samt arbetslivets och samhällets behov”* och att det skrivs in i författning. Vi vill betona att konstnärlig utbildning förväntas driva arbetslivets och kulturlivets förändringar, framför att möta arbetsmarknadens befintliga behov.

Konstfack ser positivt på förslaget om fyraåriga utbildningsuppdrag med examensmål för vissa utbildningar som leder till legitimationsyrken och att särskilda åtaganden kan ingå. Konstfack instämmer i att fortsatt utveckling av samverkansarenor för att tillgodose såväl nationella som regionala kompetensbehov behövs. Lärarutbildningen är ett bra exempel på lokal, regional och nationell samverkan, där arbetsdelning mellan lärosätena bidrar till helhetsansvar och stärkt profilering. Möjlighet att utveckla samarbeten kring gemensamma examenstillstånd är intressant men komplex, oavsett förändringar i regelverk.

Förslaget att återta skrivningar om fortbildning och vidareutbildning i Högskolelagen är bra. Det är otillfredsställande om denna typ av utbildning främst kan användas som dragspel vid exempelvis lågt söktryck till lärarutbildning. Vi instämmer i att resurser behöver tillföras om uppdragen inte ska ställas emot varandra. Att prestationsgraden får minskad betydelse i resurstilldelningssystemet är bra. Vi välkomnar även fortsatta förslag som möjliggör att även egenföretagare kan köpa uppdragsutbildning.

6. Forskning

Den konstnärliga forskningens potential som katalysator för nytänkande kan bli en väsentlig del i Sveriges avsikt att bli en ledande innovationsnation. Målsättningen att direkta statsanslag ska utgöra minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid landets lärosäten är bra. Då kan beslut om forskningens inriktning i högre grad fattas av lärosätena.

En ökad basfinansiering kan ge stabila grundförutsättningar och reella möjligheter att förverkliga forskningsidéer och initiativ; inklusive att upprätthålla nödvändig infrastruktur och rimliga anställningsvillkor och karriärutveckling.

Konstfack ställer sig negativ till en omfördelning som enbart baseras på historisk tilldelning. Konstnärliga lärosäten har en redan alltför låg andel externa forskningsmedel. Om förslaget ändå genomförs föreslår vi att konstnärliga lärosäten istället tillförs strategiska anslagsmedel för forskning.

Brist på fria forskningsmedel vid Konstfack leder till brist på forskningstid i tjänst. Istället märks intern konkurrens om sökbar tid i tjänst för att skriva ansökan (och för samfinansiering). Medel för konstnärlig forskning skulle behöva öka totalt. Idag får alltför många ansökningar avslag av exempelvis Vetenskapsrådet, trots omdömen om hög kvalitet.

7. Samverkan och samhällspåverkan

Konstfack ser samverkansuppdraget som en del i forskning och utbildning, inte som ett separat uppdrag. Vi tillstryker därför föreslagen ändring om samverkan i Högskolelagen så att *”den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta”*.

Vi stödjer att en särskild utredning görs kring högskolans roll i det nationella innovationssystemet. Det hade dock varit önskvärt att utredningen lämnat förslag kring internationell samverkan då frågans betydelse och aktualitet har ökat under åren.

8. Långsiktig strategi för ökad jämställdhet

Konstfack delar utredningens bedömning och instämmer i förslagen om fortsatt jämställdhetsintegrering som strategi för ökad jämställdhet och att dagens rekryteringsmål ersätts av lärosätesspecifika mål i de fyraåriga överenskommelserna.

9. Resurstilldelning - ett samlat anslag och fast bas

Ett samlat anslag synliggör det nära sambandet mellan utbildning och forskning, ger ökad rådighet och därmed stärkt möjlighet till lärosätesprofilering. Vi har resonerat kring två farhågor; att utbildningen urholkas om att resurser förs från utbildning till forskning. Och den motsatta; att medel som i dag används till forskning i stället används till utbildning. Konstfacks båda anslag är väl använda, varför största "risken" är att inget av detta sker.

Det är bra att dela upp hälften av utbildningsanslaget i en fast bas och resten i en rörlig del. Då de ämnesbaserade ersättningsbeloppen ersätts av ett belopp som bygger på dagens utbildningsmix (halva anslaget delat med antal HST), får specialiserade lärosäten fortsatt (åtminstone i genomsnitt) betalt för sina dyrare utbildningar via anslaget. Kostnadskrävande lokaler och infrastruktur för konstnärlig utbildning kan därmed delvis säkerställas.

Att det ekonomiska risktagandet med t ex fristående kurser minskar (idag motsvarar fyra tappade studenter ca 1 mkr i intäkt) öppnar för ett friare utbildningsutbud. Förslaget möjliggör därmed ett ökat samhällsansvar för att utbildningen svarar mot samhällets behov av olika yrkeskategorier inom bild- och formfältet, livslångt lärande och ett levande kulturliv. Vi utgår från att förändringar av mål gällande totalt antal helårsstudenter kan tas upp i dialog med regeringen. Vi delar utredningens bedömning att vid utbyggnad av vissa utbildningar krävs särskilda beräkningar, exempelvis av inredningsarkitekter.

Konstfack har inga övriga synpunkter gällande bedömning och förslag om särskilda medel, riktade insatser eller ekonomiadministrativa regelverk och övriga undantag.

10. Forskningsramen

Det är bra att ett utökat utbildningsuppdrag även ska leda till ökning av forskningsramen. Utökade utbildningsuppdrag utan åtföljande forskningsmedel har varit en stor utmaning då forskningsanknytning ska utvecklas i nya utbildnings- och forskningsämnen (exempelvis då Konstfack startade lärarutbildning i slöjd). De två föreslagna beräkningsmodellerna riskerar dock att på sikt sänka Konstfacks redan låga andel direkta forskningsanslag i relation till totalt anslag. Strategiska medel för forskning bör i så fall tillföras.

Beloppet 12 000 kronor per helårsstudent är för lågt. Konstnärlig forskning är lika resurskrävande som konstnärlig utbildning. Att beräkningen baseras på antal HST missgynnar dessutom utbildning med små studentgrupper. Vi ifrågasätter därför att enbart ha denna beräkningsgrund då en utökad forskningsram ska beräknas.

Att en ökad andel forskningsanslag finansieras genom omfördelning från statliga forskningsfinansiärer är bra, men inte utifrån historisk tilldelning (se tidigare resonemang om låg andel externa forskningsmedel).

Ärendet har beslutats av rektor Maria Lantz efter föredragning av förvaltningschef Elisabet Nordwall. I ärendets handläggning har även Konstfacks styrelse, ledningsråd samt fackliga företrädare deltagit.

Stockholm den 12 juni 1919

Maria Lantz
Rektor